

EKSPERTYZA PRZYRODNICZA
ORNITOLOGICZNA I CHIROPTEROLOGICZNA
w zakresie występowania chronionych gatunków
ptaków i nietoperzy oraz ich siedlisk.

Ekspertyza wykonana na podstawie inwentaryzacji przyrodniczej budynku
przy ul. Głównej 40 A-B
w Lubominie

ROMAN RĄPAŁA

Piechowice, 2025 r.

INFORMACJE PODSTAWOWE

Ekspertyza sporządzona na zlecenie:

Wspólnota Mieszkaniowa
ul. Główna 40 A-B, Lubomin
58-311 Stare Bogaczowice
NIP 886 30 36 373

Wykonawca:

BIURO EKSPERTYZ I USŁUG PRZYRODNICZYCH Roman Rapała
ul. Górzystów 1, 58-573 Piechowice
email: myisrodowisko@gmail.com
www.myisrodowisko.pl
tel.: 600 412 274

Prace terenowe:

*Roman Rapała,
Magdalena Konieczn*

Autor opracowania:

mgr inż. Roman Rapała

Opracowanie:

Ekspertyza ornitologiczna i chiropterologiczna
w zakresie występowania chronionych gatunków
ptaków i nietoperzy oraz ich siedlisk.

Lokalizacja:

ul. Główna 40 A-B, Lubomin
58-311 Stare Bogaczowice
Województwo: dolnośląskie

Data i miejsce opracowania:

9 maja 2025 r.
Piechowice

SPIS TREŚCI

WSTĘP _____	4
GATUNKI PTAKÓW WYSTĘPUJĄCE I GNIAZDUJĄCE W POBLIŻU CZŁOWIEKA _____	6
NIETOPERZE WYSTĘPUJĄCE W POBLIŻU CZŁOWIEKA I ICH ZAGROŻENIA _____	8
PODSTAWY PRAWNE OCHRONY PTAKÓW I NIETOPERZY _____	10
OPIS PLANOWANYCH PRAC _____	11
ZAWARTOŚĆ DOKUMENTACJI PRZYRODNICZEJ _____	11
METODYKA BADAŃ _____	11
ZESTAWIENIE WYNIKÓW _____	13
ZIDENTYFIKOWANE ZAGROŻENIA _____	14
ZALECENIA OCHRONNE _____	15
PODSUMOWANIE _____	17
DOKUMENTACJA FOTOGRAFICZNA _____	18
LITERATURA	

WSTĘP

Ptaki

Ptaki zasiedlają tereny zurbanizowane od lat. Wiele gatunków występuje wyłącznie w miastach lub w miastach osiąga największe zagęszczenia lęgowe (Walasz 2010). Za sprawą dynamicznego rozwoju aglomeracje stały się istotnym elementem krajobrazu ok. 200 lat temu. W skali przyrody to niewiele. Jednak postępująca degradacja naturalnych ptasich ekosystemów sprawiła, że dzisiaj miejscowości bardzo często są schronieniem dla ptaków szukających nowych miejsc do żerowania, rozrodu czy przetrwania zimy (Kus i in. 2010). Synurbizacja ptaków jest procesem ciągłym i coraz to nowe gatunki osiedlają się w miastach. Część z nich w przyszłości być może utraci naturalne siedliska i ich jedynymi enklawami będą miasta (Walasz 2010). Dlatego wzrasta rola ochrony przyrody i zrównoważonego rozwoju m.in. przy wszelkich przeprowadzanych inwestycjach budowlanych (Kus i in. 2010).

Jak wskazuje w swoim artykule prof. Maciej Luniak, ze zwierząt występujących na obszarach miast najlepiej zbadano ptaki (Luniak 2006). Z porównania wyników badań nad liczebnością i bogactwem gatunkowym innych europejskich miast można wyciągnąć podobne wnioski. Ornitologiczna literatura europejska jest zgodna co do faktu, że wraz ze wzrostem stopnia zurbanizowania spada różnorodność gatunków. Rośnie natomiast zagęszczenie ptaków. Według Wiesława Nowickiego w Warszawie na obszarze 52 km² śródmieścia występowało od 830 do 1590 ptasich par na km², a zimą od 2,5 tys. do 4,5 tys. osobników (Luniak 2006). Są to zagęszczenia nienotowane na obszarach niezabudowanych – lasach i polach (co najmniej dwukrotnie większe niż w lesie i kilkukrotnie większe niż na łąkach) (Kus i in. 2010).

Problemy związane z obecnością ptaków w budynkach są relatywnie nowe (Kus i in. 2010). Nowoczesne „gładkie” budownictwo oraz remonty i modernizacja istniejących domów, na ogół pozbawiają ptaki ich dotychczasowych miejsc lęgowych w budynkach (Luniak 2006). Nie ma wątpliwości, że ich termomodernizacja jest konieczna. Nie chodzi jedynie o jej skutki ekonomiczne, czyli redukcję kosztów ogrzewania. Przyczyniając się do oszczędzania energii działamy na korzyść środowiska. Niestety, docieplanie budynków ma też swoje negatywne skutki uboczne (Wylęgała i in.). Szczególnie przyczynia się do tego zamykanie otworów wentylacyjnych do stropodachów, gdzie gniazduje wiele gatunków. Roboty remontowe, a nawet samo postawienie rusztowań, może spowodować opuszczenie gniazda i zagładę lęgu, jeżeli są w nim jaja lub pisklęta (Luniak 2006). Szczeliny między płytami, z których zbudowany jest budynek, niezabezpieczone otwory wentylacyjne, puste miejsca pod parapetami oraz przestrzenie między ścianami i rynnami, to miejsca, w których często swoje gniazda zakładają niektóre gatunki ptaków. Podczas prac remontowych zdarzają się przypadki, że często nawet przez niewiedzę zamurowywane są żywcem ptaki siedzące na jajach czy też pisklęta. W jednym bloku może znajdować się kilkadziesiąt czynnych gniazd ptasich. Skala problemu jest więc ogromna. Po remoncie wszystkie potencjalne schronienia zazwyczaj znikają. Sprawia to, że liczebność niektórych gatunków, np. wróbli i jerzyków, zaczyna szybko spadać (Wylęgała i in.).

Jak wskazują doświadczenia z innych krajów, a także z niektórych polskich osiedli, można pogodzić prace remontowe z ochroną ptaków. Obowiązek taki wynika zresztą z prawa krajowego i wspólnotowego, które nie tylko zakazuje zabijania zwierząt, ale jednoznacznie wskazuje, że inwestor jest odpowiedzialny za zachowanie istniejących walorów przyrodniczych - w tym zapewnienie trwałego istnienia niepomniejszonej liczby schronień chronionych gatunków (Wylegała i in.).

Nietoperze

Synantropizacja umożliwiła nietoperzom zasiedlanie nowej niszy ekologicznej – obiektów stworzonych przez człowieka, które obecnie należą do ich najważniejszych schronień w strefie klimatu umiarkowanego. Wszystkie występujące w Polsce gatunki nietoperzy obserwowano, przynajmniej okazjonalnie, w budynkach (Sachanowicz i Ciechanowski 2005) a większość gatunków przez część roku wykorzystuje obiekty zbudowane przez człowieka (Wylegała i in. 2009). Z powodu degradacji pierwotnych siedlisk tereny zabudowane stały się nowymi miejscami zasiedlanymi przez zwierzęta (Kus i in. 2010). Zastępują one naturalne schronienia, których w wyniku działalności ludzi jest coraz mniej. W czasie zachodzących przez wieki stopniowych zmian w środowisku, zamiast dziupli i przestrzeni pod korą, nietoperze nauczyły się wykorzystywać na miejsca rozrodu strychy i zakamarki w ścianach budynków, a zamiast jaskiń, opuszczonych nor dużych zwierząt i dobrze izolowanych dziupli w starych, grubych drzewach, na miejsca zimowania wybierają piwnice, studnie, stare fortyfikacje oraz otwory w ścianach ogrzewanych budynków (Wylegała i in. 2009). Dlatego rośnie rola ochrony przyrody i zrównoważonego rozwoju przy wszelkich przeprowadzanych inwestycjach budowlanych (Kus i in. 2010).

Obecnie jednym z głównych zagrożeń jest szybkie ograniczanie liczby dostępnych schronień w starym budownictwie. Niektóre nietoperze stopniowo zaczynają wykorzystywać nowoczesne budownictwo, co stanowi dla nich szansę na przetrwanie. Z reguły są to czasowe schronienia pojedynczych zwierząt lub ich niewielkich grup. Zdarzają się jednak kolonie liczące kilkadziesiąt, a nawet kilkaset osobników. Nocna aktywność sprawia, iż ich obecność jest często niezauważana. Niestety, prawdopodobnie tysiące nietoperzy, co roku zostaje żywcem zamurowanych w ścianach podczas remontów budynków. Zostają skazane na powolną, wielotygodniową agonię, gdyż ich fizjologiczne przystosowania do przetrzymywania okresów głodu nie pozwalają im szybko umrzeć.

Wszystkie nietoperze są w Polsce objęte ścisłą ochroną gatunkową, a także podlegają ochronie na podstawie konwencji i porozumień międzynarodowych oraz prawa Unii Europejskiej (Wylegała i in.).

GATUNKI PTAKÓW WYSTĘPUJĄCE I GNIAZDUJĄCE W POBLIŻU CZŁOWIEKA

Budynki, obejścia gospodarskie, osiedla, ulice, tereny przemysłowe to nowe nisze ekologiczne, często niezwykle atrakcyjne, ze względu na bezpieczeństwo, zasobność pokarmową, dogodność do wychowywania młodych. W wypadku ptaków prowadzi to często do zmian w zachowaniu, sposobach szukania kryjówek, miejsc odbywania lęgów, korzystania z nowych zasobów pokarmowych itp. Proces synantropizacji, i nieco późniejszej synurbizacji, trwa od bardzo dawna. Niektóre gatunki ptaków są związane z człowiekiem od dziesiątków, setek, a nawet tysięcy lat np. gołąb, wróbel. Inne przystosowały się do życia na terenach zurbanizowanych stosunkowo niedawno np. pustułka. Proces ten jest ciągle żywy. Coraz to nowe ptaki podejmują próby skolonizowania osiedli ludzkich, znajdując w nich dobre warunki do życia. Bliskość człowieka to czynnik przynoszący dla nich więcej korzyści niż strat (Kus i in. 2010).

Ze względów praktycznych ptaki występujące w miastach możemy podzielić na gatunki związane z różnego typu budowlami będącymi wytworem działalności inżynierskiej człowieka oraz z terenami otwartymi i zadrzewionymi w miastach. Najwyraźniej dostrzegane są problemy związane z bytowaniem ptaków w obiektach budowlanych. Z jednej strony ptaki mogą być tam widziane niechętnie, jak gołębie miejskie zanieczyszczające elewacje budynków, a z drugiej ptaki mogą znajdować wielu sprzymierzeńców jak gołębie sierpówki czy jerzyki. Szczególnie ten drugi gatunek budzi wiele sympatii wśród mieszkańców miast i znajduje często obrońców w sytuacji gdy budynki przez nie zasiedlane są poddawane pracom remontowym (Walasz 2010).

Gatunki ptaków zasiedlające budynki i inne budowle możemy ze względu na miejsce gnieźdzenia podzielić na te gnieźdzące się na strychach, stropodachach, w różnego rodzaju niszach - są to gołąb miejski, pustułka, pójdzka, jerzyk, wróbel domowy, mazurek, kopciuszek, rzadziej puszczyk. Na elewacji w niewielkich szczelinach, otworach umieszczają gniazda - szpak, kopciuszek, sikora bogatka i sikora modra, czasami sierpówka, grzywacz i muchołówka szara. Na elewacji budynku przyczepiają swoje gniazda jaskółki oknówki. Wreszcie na balkonach i podobnych miejscach często usiłują gnieździć się, gołębie miejskie, sierpówki, czasami kosy, a nawet pustułki i kaczki krzyżówki. Natomiast najwięcej gatunków może gnieździć się w żywopłotach - pnączach na elewacjach budynków. Najczęściej jest to kos, dzwonec, szczygieł, zięba, kulczyk. Pośród wyżej wymienionych gatunków gołąb miejski, sierpówka, jerzyki i jaskółka oknówka i wróbel domowy praktycznie nie występują poza terenami zurbanizowanymi. Nieliczne jerzyki gniazdują w dziuplach, wysoko w starych lasach oraz w załomach turni w Tatrach. Także kopciuszek - pierwotnie gatunek otwartych terenów skalnych zasiedla nawet kamienne pustynie centrów miast. Występuje powszechnie poza terenami zurbanizowanymi w kamieniołomach, na skałach. Jednak większość kopciuszków w Polsce gnieździ się na terenach zurbanizowanych - w miastach i w wsiach.

Pośród gatunków gnieźdzących się w budynkach najwcześniej do lęgów przystępuje puszczyk, bo już w styczniu. Jednak gnieździ się on rzadko w budynkach i na ogół nie sprawia problemu. Już w końcu marca i na początku kwietnia przystępują powszechnie do lęgów sikora bogatka i modra oraz wróbel domowy. Ten ostatni gatunek przystępuje do lęgów jeszcze w sierpniu. Najdłuższy sezon lęgowy ma gołąb miejski, gdyż może on składać jaja w ciągu całego roku, a sierpówki od końca lutego do października.

Oznacza to, że ptaki mogą gnieździć się w budynkach cały rok i dopiero ornitolog jest w stanie ustalić, które z nich zasiedlają dany budynek. (Walasz 2010). Miejsca wybierane przez ptaki na założenie gniazd bywają coraz bardziej zaskakujące, co świadczy o ciągłości procesu synantropizacji, a plastyczność ptaków w wyborze miejsca gniazdowania jest niemal nieograniczona. Nie zawsze obecność ptaków jest pożądana, a czasem może być wręcz niebezpieczna. Gniazda gołębi na elewacjach zabytkowych budynków skutecznie prowadzą do ich niszczenia. Nadmiar naniesionego materiału gniazdowego na strych lub do wnętrza komina przez kawki zagraża pożarem. W takich wypadkach powinniśmy być przewidujący i zabezpieczyć takie miejsca przed dostępem ptaków zanim rozpocznie się sezon lęgowy. Odpowiednie kratki we wlotach kominów czy kolce na gzymsach pozwalają skutecznie uniknąć obecności skrzydlatych sąsiadów. Jednak takie postępowanie to ostateczność. Podobnie w wypadku wszelkich prac prowadzonych w sezonie lęgowym na elewacjach. Powinny być one poprzedzone odpowiednim postępowaniem. Tylko bezpośrednia obserwacja poparta odpowiednim zasobem wiedzy pozwoli nam odpowiedzieć na pytanie, czy wykonując prace nie przyczynimy się do stworzenia zagrożenia, ograniczenia przestrzeni życiowej a nawet śmierci ptaków. A jeśli tego nie da się uniknąć pozwoli na wybranie drogi jak najmniej szkodzącej ptakom i zastosowanie rozwiązań pozwalających skutecznie zrekompensować powstałą szkodę (Kus i in. 2010).

NIETOPERZE WYSTĘPUJĄCE W POBLIŻU CZŁOWIEKA I ICH ZAGROŻENIA

Budynki, obejścia gospodarskie, osiedla, ulice, tereny przemysłowe to nowe nisze ekologiczne, często niezwykle atrakcyjne, ze względu na bezpieczeństwo, zasobność pokarmową, dogodność do wychowywania młodych. Tak tereny te postrzega coraz większa liczba ssaków i ptaków (Kus i in. 2010). W Polsce dotąd wykazano występowanie 25 gatunków nietoperzy - niektóre z nich, już dość często występują w miastach, ale możliwe, że wkrótce zaczniemy tam spotykać kolejne nowe gatunki.

Nietoperze są zwierzętami o wiele bardziej zagrożonymi działaniami budowlanymi niż ptaki. Zwierzęta te chowają się bowiem głębiej w szczelinach, a na odgłosy z zewnątrz (np. montaż rusztowania, rozmowy pracowników) reagują ciszą i oczekiwaniem na odejście intruzów. W efekcie wieczorem, kiedy próbują opuścić schronienie, okazuje się, że są np. zamurowane. Ze względu na skryty tryb życia nietoperzy często nawet mieszkańcy budynków nie wiedzą o współlokatorach.

Gatunki, najczęściej spotykane w dużych obiektach to mroczek posrebrzany *Vespertilio murinus*, mroczek późny *Eptesicus serotinus*, nietoperze z rodzaju karlik *Pipistrellus spp.* a także coraz częściej borowiec wielki *Nyctalus noctula*. Są to w większości tzw. gatunki szczelinowe (chętnie wykorzystujące różne szczeliny). Druga grupa gatunków, mogących tracić na remontach budynków to nietoperze wykorzystujące większe przestrzenie, np. strychy, poddasza itp. Są to przede wszystkim gacki *Plecotus sp.*, nocek duży *Myotis myotis* podkowiec mały *Rhinolophus hipposideros* (Wylegała i in.).

Najczęstsze działania powodujące, opuszczanie schronień przez nietoperze:

Częste wizyty na strychu w okresie rozrodu, świecenie latarką i hałasowanie, powodują płoszenie się nietoperzy. W efekcie może to doprowadzić do opuszczenia przez nie schronienia. Nietoperze nierzadko stają się również ofiarami wandalizmu ludzi. Często jest to wywołane różnego rodzaju mitami i przesadami dotyczącymi tych zwierząt.

Remonty dachu prowadzone w okresie rozrodu:

Prowadzenie prac remontowych, takich jak wymiana pokrycia dachu czy konserwacja elementów więźby dachowej, może doprowadzić do opuszczenia kolonii, a nawet śmierci nietoperzy (stres powoduje porzucanie młodych lub poronienia). Jeśli zwierzętom tym udało się przeżyć remont, bardzo często nie mogą na zajmowany wcześniej strych powrócić. W trakcie remontów strychy są uszczelniane, a co za tym idzie likwidowane są wloty dla nietoperzy. W przypadku nietoperzy, które zasiedlają szczeliny w budynkach, bardzo niebezpieczne są prace dociepleniowe budynków. Wtedy całą kolonię nietoperzy lub zimowisko, można po prostu zamurować w ścianie.

Zamykanie wlotów dla nietoperzy:

Jest to czynnik bezwzględnie warunkujący byt nietoperzy na strychu – a tylko niektóre gatunki potrafią się przeciskać nawet przez wąskie szczeliny pomiędzy elementami poszycia dachu. Ostatnimi laty, w budynkach pojawiły się liczne zabezpieczenia przeciwko ptakom. Niestety w wielu przypadkach takie zabezpieczenia uniemożliwiają dostanie się na strych również nietoperzom, a niekiedy stają się śmiertelną pułapką dla zwierząt przebywających w budynku. Z takiej pułapki nie zawsze udaje się uwolnić.

Stosowanie toksycznych środków konserwacji drewna:

Wiele spośród ogólnie dostępnych środków do impregnacji i konserwacji materiałów budowlanych zawiera silnie trujące składniki, szkodliwe również dla ssaków. Jest to szczególnie niebezpieczne dla zwierząt, które mieszkają i wychowują młode w bezpośrednim sąsiedztwie nasączonego nimi drewna. Środki te są przez nietoperze nie tylko wdychane, ale również wcierane przez skórę, kiedy zwierzęta wisząc na strychu lub przeciskając się przez szczeliny. Działanie takich środków może prowadzić do śmierci lub bezpłodności nietoperzy. Substancje te są szkodliwe również dla ludzi i każda wizyta na zakonserwowanym w ten sposób strychu, jak i praca z takimi środkami może mieć niekorzystny wpływ również na nasze zdrowie!

Niekorzystne zmiany w otoczeniu budynku:

Dla nietoperzy istotne są nie tylko warunki panujące w samym schronieniu, ale również otoczenie budynku, a w szczególności bezpieczeństwo podczas wylatywania i wlatywania do kolonii oraz (w przypadku pewnych gatunków) obecność bazy pokarmowej. Nietoperze potrzebują ochrony w postaci drzew i krzewów, wzdłuż których mogą niezauważone dla drapieżników przedostać się na żerowisko. Dodatkowo, ciągi roślinności służą im, jako szlaki migracyjne. Na podstawie systemu liniowych elementów krajobrazu tworzą sobie mapy tras przelotu na żerowiska oraz miejsca godów i hibernacji. Duże, stare drzewa i pasma krzewów, to również świetne żerowiska, szczególnie dla takich nietoperzy jak podkowce małe, gacki lub karliki. W przypadku karlika większego oraz borowca wielkiego dziuple drzew stanowią cenne schronienia. Nowe trendy dotyczące struktury zieleni otaczającej budynki (szczególnie zabytkowe) oraz sposoby ich wyeksponowania sprawiły, że coraz częściej stare kościoły oraz cerkwie pozbawia się okalających je drzew lub krzewów. Czasami w miejsce wyciętych drzew sadi się nowe, małe drzewka iglaste, jednak nie są one w stanie zapewnić takich warunków dla kolonii nietoperzy jak dorodne lipy lub dęby. Oprócz wycinki stosuje się również zabiegi ogławiania drzew, niestety są one prowadzone często wbrew zasadom arborystyki, w efekcie czego pozostają jedynie pozbawione gałęzi kikuty. Takie drzewa nierzadko później usychają. Umieszczenie nocnej iluminacji jest coraz częściej spotykanym sposobem eksponowania zabytkowych budynków. Oświetlenie takie, nierzadko instalowane z nadmiernym rozmachem, jest zarówno nieekonomiczne jak i kłóci się z podstawowymi zasadami poszanowania środowiska. Niestety okazuje się być również bardzo niekorzystne dla zamieszkujących budynki nietoperzy. W efekcie zwierzęta te stają się łatwym celem dla nocnych drapieżników takich jak sowy.

PODSTAWY PRAWNE OCHRONY PTAKÓW I NIETOPERZY ORAZ ICH SIEDLISK

Przystępując do jakichkolwiek prac budowlanych modernizacyjnych lub remontowych, należy pamiętać o przepisach prawa chroniących ptaki i nietoperze w budynkach. Przy tworzeniu niniejszego opracowania kierowano się następującymi aktami prawnymi:

Prawo krajowe:

- Rozporządzenie Ministra Środowiska w sprawie ochrony gatunkowej zwierząt
- Ustawa o ochronie przyrody
- Ustawa o ochronie zwierząt
- Ustawa o zapobieganiu szkodom w środowisku i ich naprawie
- Ustawa prawo ochrony środowiska
- Ustawa prawo budowlane
- Ustawa kodeks karny

Prawo wspólnotowe:

- Dyrektywa 92/43/EWG w sprawie ochrony siedlisk przyrodniczych oraz dzikiej fauny i flory (Dyrektywa Siedliskowa).
- Dyrektywa 2004/35/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 21 kwietnia 2004 r. w sprawie odpowiedzialności za środowisko w odniesieniu do zapobiegania i zaradzania szkodom wyrządzonym środowisku naturalnemu.

Prawo międzynarodowe:

- Konwencja o ochronie dzikiej flory i fauny europejskiej oraz ich siedlisk (Konwencja Berneńska). Dotyczy ochrony zagrożonych wyginięciem gatunków europejskiej flory i fauny oraz ich środowisk. Konwencja określa także niedozwolone środki i metody stosowane do zabijania i chwytania zwierząt oraz inne formy eksploatacji zwierząt.
- Konwencja o różnorodności biologicznej z Rio de Janeiro. Nakłada na państwa sygnatariuszy obowiązek m.in.: identyfikacji i monitoringu wszystkich elementów różnorodności biologicznej, położenia szczególnego nacisku na ochronę in situ, podnoszenia poziomu wiedzy i świadomości społecznej, oceny skutków oraz minimalizowania negatywnych oddziaływań zarówno w skali makro, jak i mikro.
- Konwencja o ochronie wędrownych gatunków dzikich zwierząt (Konwencja Bońska). W ramach tej Konwencji funkcjonuje np. „Porozumienie o ochronie europejskich populacji nietoperzy”, które nakłada obowiązek: ochrony nietoperzy i ich siedlisk, żerowisk, popularyzacji, edukacji, ochrony nietoperzy przed środkami ochrony roślin i drewna oraz wyznaczenia instytucji odpowiedzialnej za dostarczanie informacji na temat ochrony i kontroli nietoperzy na terytorium danego państwa, zwłaszcza nietoperzy zamieszkujących budynki.

OPIS PLANOWANYCH PRAC

Termomodernizacja budynku w ramach której planowane są prace wewnątrz, na zewnątrz obiektu, w obrębie elewacji i dachu.

ZAWARTOŚĆ DOKUMENTACJI PRZYRODNICZEJ

Opracowanie zawiera podsumowanie przyrodniczego przeglądu budynku. Na potrzeby ekspertyzy ornitologicznej i chiropterologicznej przegląd obejmował ocenę występowania chronionych gatunków ptaków, nietoperzy oraz ich siedlisk. Prace terenowe miały na celu zidentyfikowanie miejsc przebywania oraz miejsc potencjalnego bytowania ptaków i nietoperzy. Wraz z dokumentacją z przeglądu określającą stopień wykorzystania obiektu przez ptaki i nietoperze, przedstawiono główne zagrożenia chronionych gatunków oraz zestaw zaleceń mających na celu zminimalizowanie ryzyka wystąpienia negatywnego oddziaływania. Zalecenia definiują również tok postępowania w aspekcie formalnoprawnym i wskazują, jakie ewentualnie zezwolenia należy uzyskać, aby przeprowadzić prace z uwzględnieniem ochrony przyrody. Na podstawie uzyskanych wyników, przeprowadzono także ocenę konieczności wykonania minimalizacji lub kompensacji przyrodniczej oraz wskazano sposób jej realizacji.

METODYKA BADAŃ

Kontrole budynku przeznaczonego do termomodernizacji zostały przeprowadzone w dniu 7 i 8 maja 2025 r. (2 kontrole). W kontrolowanym budynku poszukiwano ptaków i nietoperzy, ich siedlisk i potencjalnych siedlisk: wewnątrz budynku, na elewacjach, przy stolarence okiennej i drzwiowej, w obrębie dachu. Poszukiwano również wszelkich śladów obecności ptaków tj.: odchodów, wybieleń, wypluwek, piór itp. i nietoperzy: odchodów, śladów żerowania, wyłuszczeń. Podczas prowadzenia kontroli pod kątem występowania ptaków i nietoperzy, zwrócono także uwagę na wszelkiego rodzaju otwory mogące stanowić wloty do pomieszczeń oraz szczeliny i szpary, w których mogą gniazdować ptaki podczas okresu lęgowego i przebywać nietoperze.

Dla ułatwienia identyfikacji kluczowych miejsc dla ptaków i nietoperzy – na dokumentacji fotograficznej zaznaczono miejsca gniazdowania ptaków lub bytowania nietoperzy (jeśli występowały) oraz przedstawiono potencjalne miejsca lęgowe ptaków i miejsca, które potencjalnie mogą być wykorzystywane przez nietoperze.

Obserwacje prowadzono metodą wizualną wraz z wykorzystaniem sprzętu optycznego: lornetka z powiększeniem 10x50mm oraz aparat fotograficzny z teleobiektywem o ogniskowej 100-400mm (plus mnożnik ogniskowej 1,6). Przy poszukiwaniu nietoperzy i przeglądaniu szczelin oraz otworów używano kamery termowizyjnej, latarki wziernikowej i czołówki w pomieszczeniach oraz endoskopu cyfrowego.

Dodatkowym elementem wspomagającym badania chiropterologiczne i ornitologiczne było przeprowadzenie wywiadu z mieszkańcami obiektu.

UKŁAD BUDYNKU

ZESTAWIENIE WYNIKÓW KONTROLI

Ptaki

Oględziny budynku przeprowadzono w czasie okresu lęgowego. Odnotowano na obiekcie gniazda ptasie i czynne lęgi, a szczątki gniazd oraz ślady pozostawione przez ptaki potwierdzają wykorzystywanie budynku do celów lęgowych także w poprzednich sezonach. Widoczne są wybielenia, odchody na elewacjach, materiał gniazdowy i jego resztki, wybrudzenia przy wlotach gniazdowych.

Zidentyfikowano lęgi i ślady gniazdowania gatunku: wróbel *Passer domesticus*. Odnotowano liczne gniazda, budowę gniazd oraz czynne lęgi na etapie wysiadywania. Gniazda zlokalizowane na wszystkich elewacjach w okolicy rynien i pod dachem. W poprzednich sezonach gatunek gniazdował również w otworach wentylacyjnych na elewacji ↑ N. Łącznie stwierdzono 24 miejsca gniazdowania.

Poza wykrytymi miejscami gniazdowania, w obiekcie zidentyfikowano wiele miejsc potencjalnie dogodnych do lęgów. Miejsca te, znajdują się w szczelinach na elewacji, przy rynnach i dachu, w sąsiedztwie stolarki okiennej, w otworach i ubytkach. Ocena przyrodnicza tych miejsc wskazuje na możliwość wykorzystania ich przez ptaki w okresie lęgów.

W otoczeniu obiektu obserwowano gatunki związane z terenami zielonymi - bytujące w zadrzewieniach i krzewach. Notowano również pojedyncze obserwacje na budynku gatunków typowych dla terenów miejskich. Stwierdzane gatunki to: kopciuszek *Phoenicurus ochruros*, bogatka *Parus major*, grzywacz *Columba palumbus*.

Uwzględniając wyniki obserwacji należy wskazać, że jest bardzo duże prawdopodobieństwo zajęcia budynku również przez inne niż obserwowane, ww. gatunki, np. mazurek *Passer montanus*, szpak *Sturnus vulgaris*, czy też pojawiający się tylko okresowo na czas lęgów jerzyk *Apus apus*.

Nietoperze

W czasie wieczornych obserwacji przy obiekcie nie odnotowano nietoperzy wylatujących na żerowiska z potencjalnych schronień w budynku. Również w obiekcie nie stwierdzono obecności nietoperzy – zarówno w potencjalnych schronieniach na elewacjach zewnętrznych, jak i wewnątrz budynku oraz w obrębie dachu.

Nie odnotowano również śladów obecności nietoperzy (w postaci odchodów, śladów żerowania czy też wytłuszczeń) mogących świadczyć o stałym zajęciu budynku przez nietoperze.

Niemniej jednak należy stwierdzić, że na elewacjach zewnętrznych, zwłaszcza w okolicy połączenia ścian i dachu, w okolicy rynien, parapetów, stolarki okiennej, znajdują się szczeliny i ubytki mogące stanowić potencjalne schronienia i miejsca bytowania nietoperzy.

ZIDENTYFIKOWANE ZAGROŻENIA

Ptaki

W trakcie realizacji przedsięwzięcia:

Prowadzenie prac remontowych przy zajęciu budynku (lub jego sąsiedztwa) przez ptaki w okresie lęgowym, co może doprowadzić do płoszenia i niepokojenia, niszczenia lęgów, gniazd, siedlisk i ostoi.

Po zrealizowaniu przedsięwzięcia:

Wśród planowanych działań remontowych, największe zagrożenie dla ptaków stanowią prace, które zostaną wykonane na zewnątrz budynku. Prace te mogą spowodować zamknięcie istniejących szczelin, otworów i wlotów, które obecnie są, lub potencjalnie mogą być wykorzystywane przez ptaki.

Nietoperze

W trakcie realizacji przedsięwzięcia:

Prowadzenie prac na zewnętrznych częściach budynku w czasie pokrywającym się z okresem hibernacji może przynieść negatywne skutki o ile w potencjalnych schronieniach znajdują się nietoperze. Zagrożeniem związanym z pracami remontowymi w przypadku zajęcia budynku przez nietoperze w okresie letnim, byłoby ich niepokojenie podczas rozrodu.

Po zrealizowaniu przedsięwzięcia:

W ramach działań remontowych, największe zagrożenie dla nietoperzy mogą stanowić prace wykonane na zewnątrz budynku. Prace mogą spowodować zamknięcie istniejących szczelin, otworów i wlotów, które mogą być wykorzystywane przez nietoperze. Ponadto środki chemiczne użyte do ewentualnej konserwacji np. elementów drewnianych mogą być toksyczne dla nietoperzy.

ZALECENIA OCHRONNE - Ptaki

1. Z uwagi na wykorzystywanie budynku przez ptaki, prace na obiekcie lub na poszczególnych jego częściach należy prowadzić poza okresem lęgowym – w terminie od około 15 sierpnia do około 15 marca (dokładny i bezpieczny dla ptaków termin ustali ornitolog na podstawie aktualnych w danym roku uwarunkowań przyrodniczych).
2. Bezpośrednio przed przystąpieniem do remontu należy przeprowadzić ponownie kontrolę z udziałem specjalisty ornitologa, który sprawdzi czy w budynku nie przebywają lub nie gnieźdzą się ptaki.
3. W celu zminimalizowania zagrożeń ze strony przedsięwzięcia w stosunku do ptaków objętych ochroną, zaleca się zapewnić nadzór ornitologa przy realizacji prac remontowych na obiekcie.
4. Widoczne gniazda (materiał gniazdowy), o ile są opuszczone przez ptaki i jeżeli wymagają tego względy bezpieczeństwa lub sanitarne, pod nadzorem ornitologa można usunąć z obiektu. W terminie od dnia 16 października do końca lutego ww. czynność nie wymaga uzyskania od Regionalnego Dyrektora Ochrony Środowiska zezwolenie na niszczenie gniazd.
5. Jeżeli prace na elewacjach lub w obrębie dachu mogą spowodować zamknięcie dostępu do miejsc gniazdowania ptaków (wnęki, niezabezpieczone otwory, szczeliny), należy wcześniej uzyskać od Regionalnego Dyrektora Ochrony Środowiska zezwolenie na niszczenie miejsc i siedlisk lęgowych ptaków (wg danych z sezonu lęgowego w 2025 r.):
- wróbel *Passer domesticus* - 24 miejsca gniazdowania / siedliska lęgowe.
6. W przypadku utraty w wyniku remontu miejsc i siedlisk lęgowych, należy zrekompensować stratę przyrodniczą, np. wieszając budki lęgowe dostosowane do wymagań poszczególnych gatunków. Ilość powinna być dwukrotnie większa niż ilość zniszczonych siedlisk lęgowych.
7. W przypadku potwierdzenia bezpośrednio przed przystąpieniem do remontu nowych gniazd lub lęgów, prace remontowe na zewnątrz budynku (lub na poszczególnych jego częściach) należy przeprowadzić po opuszczeniu miejsc lęgowych przez ptaki. Odnośnie ingerencji w gniazda lub siedliska lęgowe, należy postępować wg ww. zaleceń.
8. W przypadku stwierdzenia obecności ptaków w budynku, już w trakcie prowadzenia remontu, należy niezwłocznie przerwać wykonywanie prac i powiadomić specjalistę ornitologa, który określi bezpieczny dla ptaków sposób postępowania.
9. Przy termomodernizacji należy używać wyłącznie środków bezpiecznych dla zwierząt, tj. środki dopuszczone do stosowania w otoczeniu ludzi.

ZALECENIA OCHRONNE - Nietoperze

1. Mając na uwadze wyniki oględzin budynku i dużą ilość miejsc potencjalnie nadających się do bytowania nietoperzy, zaleca się przeprowadzenie remontu poza okresem aktywności i rozrodu nietoperzy – w terminie od około 15 sierpnia do około 15 marca (dokładny i bezpieczny dla nietoperzy termin ustali chiropterolog na podstawie aktualnych w danym roku uwarunkowań przyrodniczych).
2. Bezpośrednio przed przystąpieniem do remontu należy przeprowadzić kontrolę z udziałem specjalisty chiropterologa i sprawdzić czy w budynku nie przebywają nietoperze.
3. W celu zminimalizowania zagrożeń ze strony przedsięwzięcia w stosunku do nietoperzy objętych ochroną, zaleca się zapewnić nadzór chiropterologa w trakcie realizacji prac remontowych przypadających na okres aktywności nietoperzy.
4. W przypadku potwierdzenia stałego bytowania nietoperzy:
 - prace remontowe na budynku (lub na poszczególnych jego częściach) należy przeprowadzić w bezpiecznym dla nietoperzy terminie - poza okresem rozrodu lub hibernacji (dokładny i bezpieczny termin ustali chiropterolog na podstawie aktualnych w danym roku uwarunkowań przyrodniczych).
 - przed pracami zamykającymi dostęp do miejsc bytowania nietoperzy, należy uzyskać od Regionalnego Dyrektora Ochrony Środowiska zezwolenie na niszczenie siedlisk.
 - w przypadku utraty w wyniku remontu stałych miejsc bytowania, należy zrekompensować stratę przyrodniczą, tworząc nowe miejsca bytowania (np. wieszając sztuczne schronienia, dostosowane do wymagań poszczególnych gatunków).
5. W sytuacji, gdy już w trakcie wykonywania remontu w budynku zostanie stwierdzona obecność nietoperzy, należy niezwłocznie przerwać prowadzenie prac i powiadomić specjalistę chiropterologa, który określi bezpieczny dla nietoperzy sposób postępowania.
6. Przy modernizacji należy używać wyłącznie środków bezpiecznych dla zwierząt np. środki dopuszczone do stosowania w pomieszczeniach wykorzystywanych przez ludzi.

PODSUMOWANIE

Realizacja prac na przedmiotowym obiekcie bez szkody dla ptaków i nietoperzy jest możliwa pod warunkiem wdrożenia i przestrzegania przedstawionych w niniejszym opracowaniu zaleceń ochronnych.

Zalecenia uwzględniają wyniki inwentaryzacji przyrodniczej, dostępność na obiekcie potencjalnych miejsc lęgowych i bytowania ptaków oraz nietoperzy, planowany zakres prac a także obowiązujące przepisy prawa.

Zalecenia mają na celu wdrożenie skutecznej ochrony ptaków i nietoperzy, jednocześnie minimalizując lub eliminując możliwość wystąpienia negatywnego wpływu na awifaunę i chiropterofaunę.

mgr inż. Roman Rąpała

*Certyfikowany Ekspert Ochrony Przyrody
nr 13/2015*

BIURO EKSPERTYZ I USŁUG PRZYRODNICZYCH
Roman Rąpała
58-573 Piechowice, ul. Górzystów 1
tel. 600 412 274, myisrodowisko@gmail.com
Regon 361863655 NIP 6112221117

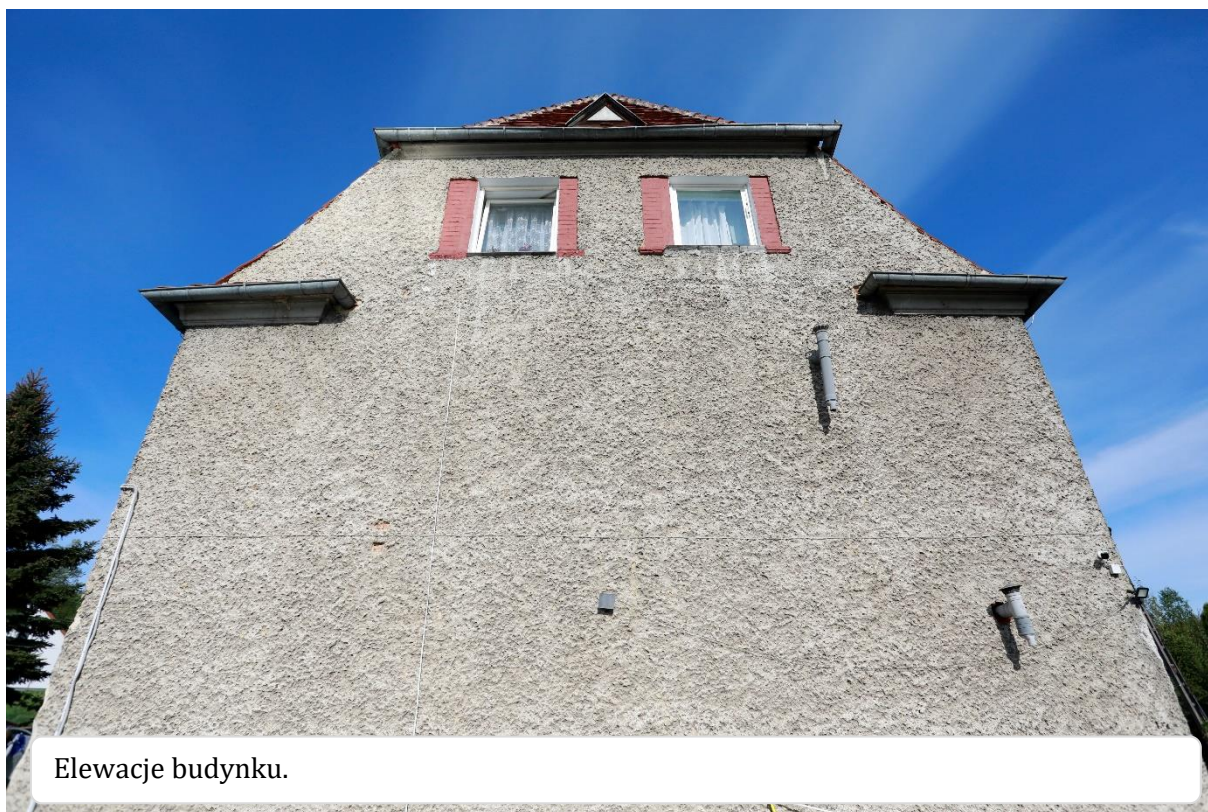

DOKUMENTACJA FOTOGRAFICZNA

Elewacje budynku.

Elewacje budynku.

LITERATURA

- Biaduń W. 2008: Spadek liczebności populacji wróbla *Passer domesticus* w Lublinie. [w:] P. Indykiewicz, L. Jerzak, T. Barczak (red.) Fauna miast. Ochronić różnorodność biotyczną w miastach. SAR „POMORZE”, Bydgoszcz.
- Gatniejewski A., 2019, Wytyczne i zalecenia odbudowy siedlisk jerzyków w zabytkowych budowlach – przy współpracy Małopolskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków.
- Grzeniewski M. 2010. Gdzie, jaki i kiedy wieszać skrzynki lęgowe dla ptaków.
<http://www.administrator.media.pl/termomodernizacja/id151,Gdzie-jak-i-kiedy-wieszac-skrzynki-legowe-dla-ptakow.html>
- Howard J., Richardson P. 2009. Bats in traditional buildings. English Heritage, National Trust and Natural England
- Kus K., Staniaszek M., Szczepaniak P. 2010. Ptaki w budynkach Remonty i docieplenia w zgodzie z przepisami ochrony przyrody. SOS, Kielce
- Lesiński G. 2006. Wpływ antropogenicznych przekształceń krajobrazu na strukturę i funkcjonowanie zespołów nietoperzy w Polsce. Wydawnictwo SGGW, Warszawa.
- Luniak M. 2006. Bogactwo gatunkowe i liczebność fauny wielkiego miasta - przykład Warszawy.
- Luniak M. 2010. Ptaki w budynkach. Wyd. STOP. Warszawa.
- Mysłajek R. W., Nowak S., Kurek K. 2008. Nietoperze Parku Krajobrazowego Beskidu Śląskiego. Poradnik ochrony. Stowarzyszenie dla Natury „Wilk”, Twardorzeczka.
- RDOŚ Katowice. 2009. Ochrona siedlisk lęgowych ptaków na budynkach, podczas wykonywania prac modernizacyjnych. <http://katowice.rdos.gov.pl/images/gatunki/3.pdf>
- Sachanowicz K., Ciechanowski M. (2005): Nietoperze Polski (Bats of Poland). Multico Oficyna Wydawnicza, Warszawa
- Tomiałojć L., Stawarczyk T. 2003. Awifauna Polski. Rozmieszczenie liczebność i zmiany. PTPP „pro Natura”. Wrocław.
- Walasz K. 2010. Procedury postępowania w sytuacji prac remontowych w tym docieplania, prac termomodernizacyjnych budynków, w których znajdują się lub mogą znajdować siedliska ptaków chronionych. Wyd. MTO, Kraków.
- Walasz K., Misielak M., 2014, Ochrona ptaków i nietoperzy zasiedlających budynki w miastach, Kraków.
- Wylegała P., Juras R., Dzieciołowski R., Kepel A., Szkudlarek R., Paszkiewicz R. 2009. Ptaki i nietoperze w miastach. Docieplanie budynków przyjazne dla zwierząt. UM Zabrze.
- Wylegała P., Dzieciołowski R., Jaros R., Kepel A. 2008. Standardy montowania ukryć dla ptaków i nietoperzy jako element prac dociepleniowych. Wyd. PTO Salamandra, Poznań.
- Zyskowski D., Zielińska D., 2018, Przewodnik do inwentaryzacji oraz ochrony ptaków i nietoperzy związanych z budynkami, edycja II, Federacja Gaja, Szczecin.